

היסח הדעת בעת הנחת תפילין

שמות פרשת בא פרק יג

(יד) וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְיָ מִמִּצְרָיִם יְקֻנָּה מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עַבְדִּים: (טו) וְהָיָה כִּי הִקְשָׁה פִרְעֹה לְשַׁלְּחָנוּ וַיְהִרְגֵם יְקֻנָּה כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אָנֹכִי זֹכֵר לְיְקֻנָּה כָּל פֶּטֶר רַחֵם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם: (טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל יְדְכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְקֻנָּה מִמִּצְרָיִם:

חזקוני שם

והיה לאות על ידכה – תפילין של יד זכרון לחוזק יד, ותפילין של ראש זכרון לאותות ולמופתים שעשה הקב"ה לעינינו. כדכתיב בפרשת ואתחנן ויתן אותות ומופתים בפרעה ובמצרים לעינינו.

נצי"ב שם

והיה לאות על ידכה וגו' כי בחוזק יד וגו' – עתה ביאר הכלי זיין של ישראל שהוא "חוזק יד" שיש לכל אחד מישראל. ואמר שהתפילין כמו שיש בהם כח התורה לשעבד הלב והמוח למלכות שמים, ככה יש בהם מעין כח התורה שהיא חרבם של ישראל להגן מכל צרה...
...ובאו שתי מצוות תפילין של יד ושל ראש, כמו תורה שבכתב ושבעל פה.

מסכת מנחות לו:

אמר רבה בר רב הונא: חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה, קל וחומר מציץ: ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה: והיה על מצחו תמיד - שלא תסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה.

תוספות מסכת יומא דף ח עמוד א

ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת - תימה לי ליפרך מה לציץ שכן השם הוא בגלוי תאמר בתפילין שהן מחופין עור. ואין לתרץ דה"נ כתיב שדי בתפילין בקמטין חדא דאין זה כתב גמור דדוקא ש"ן של תפילין הלכה למשה מסיני אבל ד' י' לא. ועוד בציץ איכא שם המיוחד בן ד' אותיות דחמיר טפי. ונ"ל דאינו ק"ו גמור דאורייתא אלא מדרבנן וה"ק נהי נמי דאיכא חומרא טפי בציץ כדמפרש מ"מ כיון דאיכא בתפילין צד חשיבות זה טפי שיש בהן אזכרות הרבה סברא הוא שמן הדין יש לחכמים לתקן למשמש בהן כל שעה.

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד

הלכה יד: חייב אדם למשמש בתפיליו כל זמן שהם עליו שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד, שקדושת גדולה מקדושת הציץ שהציץ אין בו אלא שם אחד ואלו יש בהם אחד ועשרים שם של יו"ד ה"א בשל ראש וכמותן בשל יד.

הלכה טו: תפילין צריכין גוף נקי שיזהר שלא תצא ממנו רוח מלמטה כל זמן שהם עליו, לפיכך אסור לישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי אלא אם הניח עליהן סודר ולא היתה עמו אשה ישן בהם שינת עראי, וכיצד הוא עושה מניח ראשו בין ברכיו והוא יושב וישן.

הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות תפילין סימן כא

וא"ת והיאך שינת עראי מותר והלא אסור להסיח דעתו מהן ובשעה שמתנמנם נמצא שהסיח דעתו מהן. והיה אומר ה"ר יונה ז"ל דמתוך דברי הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל" תפילין) מצאנו תירוץ לדבר זה דלא הוי היסח הדעת אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק. אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו אע"פ שעוסק במלאכתו ובאומנתו ואין דעתו עליהם ממש אין זה נקרא היסח הדעת. דאי לא תימא הכי היאך יכול אדם להניח תפילין כל היום וכן נמי כשמתנמנם אין כאן היסח הדעת כי הוא שוכח הבלי העולם ואין כאן קלות ראש.

משנה ברורה סימן מד

(ג) ישן בהם - ולא חשיב היסח הדעת אלא כשהוא עומד בשחוק וקלות ראש אבל כשהוא עוסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהן ממש אין זה נקרא היסח הדעת [אם לא שמטריד דעתו כ"כ לצרכי הגוף עד שלבבו פונה מיי"ש מחמת טרדתו] וכן כשהוא ישן שוכח הבלי העולם. ומ"מ מצוה מן המובחר שיהא דעתו תמיד על התפילין ושלא יסיח דעתו מהן למשך ולהרהר במחשבות רעות שמטעם זה חייב למשמש כל שעה שלא יסיח דעתו מהן [ב"ח] זולת בשעת התפלה והלימוד א"צ ליתן דעתו בהתפילין:

שולחן ערוך הרב כח:א

אסור להסיח דעתו מהתפילין כל זמן שהן עליו אפילו רגע אחד קל וחומר מציץ מה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה. ואינו נקרא היסח הדעת אלא כשעומד בשחוק או בקלות ראש (או שמטריד דעתו כל כך לצרכי הגוף עד שלבבו פונה מיראת שמים מחמת טרדתו) אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו אף על פי שעוסק במלאכתו ובאומנתו ואין דעתו על התפילין ממש אין זה נקרא היסח הדעת שאם לא כן איך יכול כל אדם לילך בתפילין כל היום. ומכל מקום מצוה מן המובחר שלא להסיח דעתו מהן כלל זולת בשעת תלמוד תורה ובתפילת י"ח:

סעיף ב: חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה ושעה דהיינו בכל פעם שנזכר בהם חייב למשמש בהם שעל ידי כך נזכר עליהם תדיר ולא יגיע לידי היסח הדעת גמור וימשמש בשל יד תחילה ואחר כך בשל ראש שלא להעביר על המצוה שהשל יד סמוכה לו למשמשו יותר מהשל ראש.

ואינו חייב למשמש בהן בשעת התפלה שאז אין לחוש שיבוא לידי היסח הדעת גמור שהוא שחוק וקלות ראש ואף על פי כן טוב שימשמש בהן כדי שיהיה דעתו עליהן ממש שזהו מצוה מן המובחר ומנהג יפה למשמש בתפילין כשמזכיר מצותן בקריאת שמע וממשמש בשל יד כשאומר וקשרתם לאות על ירך ובשל ראש כשאומר והיו לטוטפות בין עיניך:

שו"ת שאגת אריה (ישנות) סימן לט

והרמב"ם כתב בפ"ד מה"ת מצטער ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו פטור מן התפילין שהמניח תפילין אסור להסיח דעתו מהן ע"כ. והרי אין אלו עומדין בשחוק וקלות ראש אדרבה עומדין בהכנעה וכובד ראש ואפ"ה פטור הרמב"ם מן התפילין משום הס"ד אלמא כל כה"ג היסח הדעת מיקרי לדעתו ז"ל וכדברי הרמב"ן ושלא כדעת הר"י ומהתימ' על הטור גם מזה שבא"ח סימן ל"ח העתיק דברי הרמב"ם אלו והן סותרין דברי הר"י שהעתיק בסימן מ"ד. ולענין הלכה נ"ל דכל היסח הדעת אסור בתפילין אפי' אינו עומד בשחוק וקלות ראש כדברי הרמב"ם והרמב"ן ושלא כדברי הר"י וכמ"ש לפנינו בראיות בס"ד.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן כה:ה

יכין בהנחתם שצונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח, וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ובזה יזכור הבורא וימעט הנאותיו.

קדושת לוי שמות פרשת בא

ובזה יובן מה שכתוב בתנא דבי אליהו דמצוה לספר שבחן של ישראל ויש להשם יתברך נחת רוח מזה שמספר בשבחן של ישראל. ונראה הטעם, משום דאסור להסיח דעת מתפילין (מנחות לו, ב), ומצוה על כל אדם לעסוק תמיד בתפילין, דהיינו או לספר השבח של ישראל, דהיינו תפילין דמארי עלמא שכתוב בהן שבח של ישראל, כדאמרינן בגמרא (ברכות ו, א) תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו מי כעמך ישראל כו'. או לספר בשבח של הקב"ה, דהוא תפילין של ישראל שכתוב בהם שבח השם יתברך, דהיינו שמע, קדש, והיה כי יביאך (מנחות לד, ב). ונמצא תמיד אנו מספרים שבח השם יתברך והשם יתברך מספר שבח ישראל.